

SOUDNÍ A SPRÁVNÍ ZÁPOVĚĎ MANŽELSTVÍ

Štěpán Štastník

Svätost manželství je veřejným dobrem církve. Ať už se pojmem dobro míní majetek anebo hodnota, skutečností zůstává, že se manželství těší pastorační a právní přízni a péči církve. Proto kanonické právo zavazuje duchovní správce ke vzdálenější a poté i bezprostřední přípravě k manželství, k důslednému zkoumání splnění podmínek pro platné a dovolené manželství, jakož i k pastorační pomoci v době manželství.

Do stejné skupiny nástrojů pastorační péče o manželství patří i institut zákazu uzavření manželství na základě rozhodnutí k tomu oprávněné autority. Ten je obecně vymezen v kán. 1077 CIC. Podle něj místní ordinář může sobě podřízeným osobám kdekoliv pobývajícím a všem právě pobývajícím na jeho území zakázat manželství ve zvláštním případě, avšak pouze dočasně a ze závažného důvodu, dokud tento trvá. Nejvyšší autorita církve k tomuto zákazu může připojit doložku neplatnosti manželství. Jedná se tedy především o možnost zakázat manželství těm, kteří chtějí do manželství vstoupit⁶¹ od autority disponující výkonnou mocí, která je povinna dbát o veřejné dobro místní i univerzální církve a předcházet zneužívání církevní disciplíny, obzvláště při vysluhování svátostí. Počátky této pravomoci místního ordináře sahají do dvanáctého století a byla využívána v případech, kdy předchozí manželství jednoho z nupturientů bylo šetřeno církevním

soudem.⁶² Případná neplatnost nového manželství však nemusí být jediným důvodem pro vyslovení zákazu. Již komentátoři CIC/1917 uvažovali o existenci přenosné nemoci, zvláště sexuálně přenosné nemoci, které si druhá strana není vědoma, jako o důvodu pro zákaz manželství do doby, než druhá strana nebude informována, nebo dojde k vyléčení anebo se nemoc stane nepřenositelnou. Ovšem zamlčení těchto informací by dnes znamenalo nejspíše neplatnost manželství pro podvod. V každém případě je významné, že osobní zákaz manželství není míněn jako trest, ale jako ochrana osobního dobra manželů a veřejného dobra komunity.⁶³ Zákaz je tedy ustaven, aby chránil před velkou škodou pro veřejné dobro instituce manželství, pro manžele a jejich děti.⁶⁴ Tolik teorie, protože uvedený zákaz lze udělit vskutku jen pro konkrétní snoubence, resp. konkrétní plánované manželství a v současné tuzemské praxi by řešením spíše než vyslovení zákazu bylo to, že by příslušný duchovní správce odmítl asistovat udělení svátosti manželství, než že by záležitost hnal k diecézní kurii, neřkuli dále, aby k tomu oprávněné autority mohly učinit příslušné opatření. Výsledek by přitom byl v zásadě stejný a pomyslný míček při uplatňování práv by byl toliko přehrán z duchovního správce na takto zasažené snoubence.

⁶² Beal, P. B., Coriden, J. A., Green, T. J. (ed): *New commentary on the code of canon law*. New York: Paulist Press, 2000. s. 1275.

⁶³ Beal, P. B., Coriden, J. A., Green, T. J. op. cit. s. 1276.

⁶⁴ Beal, P. B., Coriden, J. A., Green, T. J. op. cit. s. 1277.

⁶¹ Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici 1077/1 bod 2.

Variantou uvedené kompetence místního ordináře je soudní zákaz vstupu do manželství jako důsledek řízení, jež vyústilo v rozsudek deklarující neplatnost manželství. O variantu se jedná proto, že s ohledem na princip koncentrace moci je místní ordinář stejně tak autoritou administrativně-exekutivní, jako i autoritou soudní. Odlišnost pak spočívá v tom, že předmětem zákazu není konkrétní manželství, k němuž by se schylovalo, nýbrž jakékoliv možné budoucí manželství, do něhož by měla vstupovat osoba postižená zákazem.

Kán. 1684 § 1 CIC tedy zakotvuje možnost připojit zákaz uzavřít nové manželství k rozsudku vyslovujícím neplatnost manželství buďto samým soudem, anebo v návaznosti na tento rozsudek místním ordinářem. Kodex ovšem výslovně neřeší, ve kterých situacích by zákaz měl být vydáván, a v podstatě ani to, zda by jej měl vydat soud, jenž vyslovil poprvé neplatnost manželství, anebo až soud druhého stupně, který potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. V závislosti na tom si teorie všimla i mlčení v otázce, zda se místním ordinářem, jenž zákaz může v takovém případě uložit namísto soudu, má být biskup moderátor soudu prvního stupně anebo biskup moderátor soudu druhého stupně. Posledně uvedená otázka se však zdá být vyřešena velmi rychle a jednoduše právě s ohledem na souvislost s výše uvedeným kán. 1077 CIC, podle něž může místní ordinář udělit zákaz uzavřít manželství toliko sobě podřízeným osobám.⁶⁵ „Cizí“ ordinář tedy uvedený zákaz udělit nemůže. To lze systematicky odůvodnit i tím, že zákaz může udělit jen ten ordinář, v jehož jurisdikci je „provedení“

potvrzeného rozsudku vyslovujícího neplatnost manželství, tím, že má zajistit záznam soudního rozhodnutí do matrik podle kán. 1685 CIC. Právě v té souvislosti totiž může být udělen zákaz uzavřít manželství, neuložil-li jej již soud. Teoreticky tedy tuto pravomoc mohou mít v konkrétním případě dva různí místní ordináři.

V návaznosti na souvislost s originální pravomocí místního ordináře zakázat uzavření manželství je pak zdůrazňováno, že má soudní zákaz uzavřít (nové) manželství jinou kvalitu než vlastní soudní výrok o posuzovaném manželství. To je dáno již jen tím, že v případě zákazu se rozhoduje o věcech (nejistých) budoucích. Naproti tomu posouzení neplatnosti, stejně jako rozhodnutí o jiné sporné záležitosti, se týká skutkového stavu, který nastal v minulosti. Soudní moc se tedy zásadně zabývá věcmi minulými, zatímco věci budoucí jsou v kompetenci administrativní. Proto i soudní zákaz uzavřít manželství má spíše administrativní povahu, přestože je v zákonodárcem svěřena soudu.⁶⁶ V návaznosti na to lze pak uvažovat o tom, kterému soudu tato pravomoc přísluší. Z textu kán. 1684, § 1 CIC by se totiž mohlo zdát, že je tím soudem až soud, který potvrzuje rozsudek, jímž byla poprvé prohlášena neplatnost posuzovaného manželství. To ovšem zásadně nebude soud toho místního ordináře, kterému jsou strany podřízeny. Tuto nejasnost vyřešil čl. 251 §3 instrukce *Dignitas connubii* tím, že výslovně tuto pravomoc svěřil soudu, který poprvé vyslovil neplatnost manželství, a soudu dalšího stupně pak byla dána pravomoc tento zákaz výslovně potvrdit spolu s potvrzením

⁶⁵ Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici 1684/2 bod 5.

⁶⁶ Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici 1684/2 bod 6.

afirmativního soudního výroku a samostatná kompetence tento zákaz udělit v případě, kdy k tomu nepřikročil již nižší soud, ačkoliv k tomu byly zákonem dané podmínky.⁶⁷ Procedura, kdy zákaz uděluje soud, který poprvé vyslovil neplatnost manželství, a potvrzuje soud dalšího stupně, pak nutně musí mít za následek, že výrok zákazu musí být zdůvodněn úplně rovnocenně s ostatními výroky téhož rozsudku a podléhá týmž opravným prostředkům. S ohledem na to, že průběhem soudního procesu nemůže dojít ke zmenšení kvality práv účastníků řízení, musí tedy nutně řádně zdůvodnit zákaz manželství případně i soud, jenž potvrzuje rozsudek poprvé vyslovující neplatnost manželství, pakliže je to tento soud, kdo zákaz uzavření manželství k rozhodnutí připojuje. Až potvrzením soudem dalšího stupně nabývá zákaz účinnosti, podobně jako tímtež potvrzujícím rozhodnutím nabývá účinnosti výrok o neplatnosti manželství.

Výše uvedený čl. 251 instrukce *Dignitas connubii* kromě toho precizoval kán. 1684 CIC i tím, že vymezil případy, ve kterých má soud přistoupit k vyslovení zákazu. Jedná se o případy, kdy bylo manželství prohlášeno za neplatné pro nedostatek vůle strany, její podvod nebo simulaci. Lze optimisticky předpokládat úvahu zákonodárce, že právě v těchto případech totožný defekt nanejvýš hrozí i případnému dalšímu manželství strany, u níž byl jednou konstatován. Lze se zajisté ptát, proč se zákonodárce nezabýval i nebezpečím opakování jiných defektů, jako například

podmínky do budoucna⁶⁸ apod. Avšak v tomto ohledu lze optimisticky předpokládat, že nedostatek kompetence soudu může být doplněn kompetencí místního ordináře provádějícího rozsudek, který zákonem není vázán při udělování zákazu takto konkrétními právními důvody, ale spíše pastoračními hledisky a zájmem na spáse duší, coby nejvyššího zákona církve.

Zbývá zabývat se účinky zákazu uzavření manželství, pokud jednou byl udělen. Ty jsou obecně vymezeny v kán. 1066 CIC, který byl nepřímo zmíněn v úvodu tohoto pojednání. Podle něj lze ke slavení svátosti manželství přistoupit právě až tehdy, je-li postaveno najisto, že nic nestojí v cestě platnému a dovolenému manželství. To přísluší zjistit naposledy tomu duchovnímu, který má udělení svátosti manželství asistovat. Ten tudíž v souladu s disciplínou udělování svátostí nesmí ignorovat záznam do matriky, k němuž došlo v důsledku pravomocného rozhodnutí o zneplatnění uzavřeného manželství, k němuž mohl být připojen zákaz uzavření nového manželství. Odstranění této překážky pak přísluší tomu, kdo zákaz udělil, tj. buďto soudu (ovšem nikoliv soudu, který zákaz toliko potvrdil) anebo místnímu ordináři.

S ohledem na to, že ani místní ordinář ani diecézní soudy nejsou nejvyšší autoritou církve, představuje jimi udělený zákaz toliko nedovolenost a nikoliv též neplatnost pro manželství, které by vzdor zákazu přece jen bylo uzavřeno. Ani v případě, že záležitost dospěje k soudu Římské rotý, coby

⁶⁷ Erlebach, G., Dzięga, A., Krukowski, J., Sztymchmiler, R.: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy. Poznań: Pallotinum, 2007. s. 359.

⁶⁸ Lüdicke, K.: *Dignitas connubii*. Die Eheprozessordnung der Katholischen Kirche. Text und Kommentar. Essen: Ludgerus Verlag, 2005. čl. 251/7.

soudu Apoštolského stolce, který by případně vyslovil zákaz uzavřít manželství, představuje tento zákaz toliko nedovolenost a nikoliv též neplatnost případného nového manželství. V té souvislosti se uvádí, že ani soud Římské roty se netěší nejvyšší moci v církvi.⁶⁹ Na případ, kdy duchovní vzdor vědomosti o zákazu asistoval při udělení svátosti manželství lze však nahlížet jen v rovině disciplíny svátostí, tedy jako na zločin zneužití církevní moci nebo služby podle kán. 1389 CIC.

⁶⁹ Beal, P. B., Coriden, J. A., Green, T. J. op. cit. s. 1277.